

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“СУДОВА БУХГАЛТЕРІЯ”

Харків
2012

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

Електронна копія

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“СУДОВА БУХГАЛТЕРІЯ”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Спеціаліст”,
напрямок підготовки 7.03040101 “Првознавство”)

для студентів денної та заочної форми навчання

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 3 від 16.11.2012 р.)*

Харків
2012

Програма навчальної дисципліни “Судова бухгалтерія”
(галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень
“Спеціаліст”, напрям підготовки 7.03040101 “Првознавство”)
для студентів денної та заочної форми навчання / уклад.: В. М. Глібко,
О. П. Бущан, О. В. Курман, А. Д. Марушев. – Х. : Нац. ун-т
“Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 14 с.

У к л а д а ч і: В. М. Глібко,
О. П. Бущан,
О. В. Курман,
А. Д. Марушев

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 9 від 21.11.2012 р.)*

ВСТУП

Судова бухгалтерія є комплексною економіко-правовою наукою, яка відіграє важливу роль у підготовці висококваліфікованих спеціалістів – юристів. Вивчення цієї дисципліни дозволяє студентам засвоїти основні положення бухгалтерського, економічного і документального аналізу, документообігу, особливості призначення і проведення документальної ревізії та судово-економічних експертиз.

Оволодіння судовою бухгалтерією дозволяє слідчим, прокурорам, суддям вчасно виявляти сліди протиправної діяльності, що знайшли відбиття в даних бухгалтерського обліку. Виявлення і розкриття правопорушень у сфері господарської діяльності потребує не тільки юридичних знань та навичок з криміналістики, а й спеціальних знань у різних галузях економіки (оподаткуванні, ціноутворенні, кредитуванні, зовнішньоекономічній діяльності тощо), організації бухгалтерського та податкового обліку, досвіду контрольно-ревізійної роботи.

Використання знань судової бухгалтерії в юридичній практиці здійснюється у трьох напрямках: у господарській діяльності підприємств, при розгляді господарських та цивільних справ у судах, при виявленні і розслідуванні господарських злочинів.

Мета вивчення курсу “Судова бухгалтерія” полягає в наданні студентам необхідних теоретичних знань та практичних навичок з цієї дисципліни, навчанні майбутніх юристів грамотно застосовувати прийоми і методи встановлення законності й дійсності господарських операцій, своєчасно виявляти підроблені документи та осіб, причетних до вчинення злочину, визначати записи, рахунки бухгалтерського обліку, документи фінансової і податкової звітності, в яких можуть бути відбиті сліди (ознаки) злочинів.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати особливості обліку найважливіших господарських процесів і розрахунково-фінансових відносин, що впливають на формування способів вчинення злочину; типові механізми виникнення невідповідностей серед документальної, облі-

кової й економічної інформації як специфічних проявів ознак злочинів; практику використання облікових невідповідностей у процесі виявлення й розслідування злочинів; форми використання спеціальних знань під час проведення контрольних, перевірочних, слідчих та судових дій; граничні можливості інвентаризацій та державної фінансової інспекції, які призначаються за зверненнями правоохоронних органів;

уміти використовувати дані аналітичного обліку для виявлення економічних невідповідностей у господарських операціях; кваліфіковано призначати й організувати проведення інвентаризацій, документальних ревізій, судово-економічних експертиз і всебічно оцінювати їх результати для наступного використання як доказів; виділяти на основі вихідної інформації ключові бухгалтерські документи, які вимагають першочергової перевірки; використовувати методи документальної і фактичної перевірок у різних ситуаціях діяльності з виявлення й розслідування злочинів.

ЗМІСТ

1. Предмет, метод, завдання судової бухгалтерії та бухгалтерського обліку

Історія становлення судової бухгалтерії та бухгалтерського обліку. Предмет судової бухгалтерії, його співвідношення із предметом бухгалтерського обліку. Метод судової бухгалтерії, його взаємодія з елементами бухгалтерського обліку. Загальнонаукові й спеціальні методи. Методи практичної діяльності з використання економічної інформації у правоохоронній сфері. Завдання і структура навчальної дисципліни “Судова бухгалтерія”, її взаємозв’язок з економічними і юридичними дисциплінами та значення.

Правова основа судової бухгалтерії. Поняття й система законодавства України про бухгалтерський облік. Особливості правового регулювання відносин, пов’язаних з бухгалтерським обліком. Співвідношення законодавства про бухгалтерський облік і законодавчих актів у сфері судової бухгалтерії. Класифікація нормативно-правових актів, які стосуються судової бухгалтерії, за юридичною чинністю та їх загальною характеристикою: закони, підзаконні нормативні акти, акти міжнародного характеру.

2. Бухгалтерський облік та основи його використання в юридичній практиці

Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні від 16 липня 1999р. № 996-XIV” та його роль у бухгалтерському обліку в умовах ринкової економіки. Система й організація бухгалтерського обліку в Україні. Види господарського обліку.

Поняття “бухгалтерський облік”, його предмет. Метод бухгалтерського обліку. Основні елементи методу: документація, рахунки, баланс, звітність, інвентаризація. Закономірності

відбиття злочинних дій в обліково-економічній інформації та використання виникаючих слідів у практиці правоохоронних органів.

Поняття “бухгалтерський баланс” і його структура. Принципи оцінки фінансового стану підприємства на основі бухгалтерського балансу. Види змін у балансі під впливом господарських операцій. Способи фальсифікації балансу. Особливості аналізу даних бухгалтерського балансу співробітниками правоохоронних органів.

Поняття й види рахунків бухгалтерського обліку. Рахунки синтетичного обліку. Порядок запису операцій і визначення кінцевого залишку в активних і пасивних рахунках. Порухення правил визначення кінцевого залишку як ознака можливих зловживань. Правило подвійного запису. Поняття кореспонденції рахунків. Порухення кореспонденції рахунків як ознака зловживання. Бухгалтерські проводки й порядок їх складання. Обгрунтовані й необгрунтовані проводки. Характеристика плану рахунків бухгалтерського обліку.

Поняття “аналітичні рахунки”, їх взаємозв’язок із рахунками синтетичного обліку. Недоліки в організації аналітичного обліку, що можуть сприяти здійсненню зловживань. Система облікових реєстрів при окремих формах бухгалтерського обліку.

3. Бухгалтерські документи та їх використання при виявленні й розслідуванні злочинів

Поняття “бухгалтерський документ”. Первинні документи як єдина підстава для запису в бухгалтерському обліку, обов’язкові реквізити та вимоги до їх оформлення. Порухення правил складання первинних документів як ознака умов і способів здійснення злочину. Класифікація бухгалтерських документів та їх значення для співробітників правоохоронних органів.

Доброякісні й недоброякісні документи. Види недоброякісних документів: фіктивні і підроблені, безтоварні та без-

грошові. Значення безтоварних документів для оцінки відомостей про способи вчинення господарських злочинів. Матеріальна й інтелектуальна підробки в документах.

Поняття “документообіг” і вимоги до його організації. Оформлення порядку руху документів на підприємстві. Етапи облікової роботи.

Способи виправлення помилкових записів у первинних документах і в рахунках бухгалтерського обліку. Коректурний спосіб, червоне сторно та їх поняття. Випадки їх злочинного використання і способи їх виявлення.

Підстави й порядок оформлення вилучення бухгалтерських документів правоохоронними органами.

4. Інвентаризація та її значення в діяльності правоохоронних органів

Інвентаризація як елемент методу бухгалтерського обліку: поняття і види, правові підстави проведення. Загальні умови проведення інвентаризації. Обов’язкові випадки проведення інвентаризації. Завдання проведення інвентаризації за зверненнями правоохоронних органів. Вимоги до організації проведення інвентаризації. Інвентаризація товарно-матеріальних цінностей, її основні етапи.

Порядок оформлення результатів інвентаризації. Інвентаризаційні описи і порівняльні відомості як джерела фактичних даних при розслідуванні злочинів. Типові порушення правил та недоліки в проведенні інвентаризації, що можуть сприяти вчиненню злочинів.

Пересортування товарно-матеріальних цінностей. Причини утворення пересортування. Загальні правила взаємного заліку надлишків і недостач товарів. Порядок списання недостач у межах норм природних втрат і можливі при цьому зловживання.

Правові підстави і порядок призначення інвентаризації за зверненнями правоохоронних органів. Оцінка й використання матеріалів інвентаризації слідчим і судом.

5. Методи документальної і фактичної перевірок у практиці ревізійних і правоохоронних органів

Економічний аналіз і основи його застосування в юридичній практиці. Поняття “методи дослідження документальних даних”. Мета і завдання використання комплексу спеціальних прийомів дослідження облікової документації суб’єктами контрольно-ревізійної й правоохоронної діяльності.

Загальна класифікація прийомів дослідження і перевірки документальних даних, що використовуються в оперативно-слідчій практиці та ревізійній роботі. Дослідження окремого документа працівниками правоохоронних органів. Формальна, нормативна та арифметична перевірки бухгалтерських документів.

Використання зустрічної перевірки й методу взаємного контролю при дослідженні взаємозалежних документів. Методи перевірки документів, що відображають однорідні господарські операції. Поняття й призначення методу відновлення кількісного обліку, контрольного звірення залишків, зворотної калькуляції. Хронологічний і порівняльний аналізи господарських операцій, практика їх використання при виявленні ознак.

Сутність методів фактичної перевірки господарських операцій. Перевірка фактичної наявності цінностей і стану коштів на підприємстві. Особливості проведення контрольних операцій, контрольних обмірювань, контрольного запуску сировини у виробництво, одержання письмових довідок і пояснень.

6. Аналіз обліку господарських операцій правоохоронними органами

Основні засоби та їх класифікація. Документи, що відображають рух основних засобів. Причини вибуття основних засобів. Типові порушення оформлення операцій з обліку основних засобів на підприємстві. Типові способи вчинення зловживань з основними засобами.

Записи в бухгалтерському обліку та їх класифікація. Документи, що відображають рух матеріалів і сировини на підприємстві. Типові порушення оформлення операцій з обліку матеріалів і сировини на підприємстві.

Порядок відображення готової продукції в бухгалтерському обліку. Документи, що відображають рух готової продукції. Типові способи утворення нестач і надлишків готової продукції. Об'єкти аналізу операцій з виробництва і реалізації готової продукції.

Основні завдання обліку грошових коштів. Основні джерела надходження готівки в касу підприємства. Порядок оформлення документів з надходження і вибуття грошових коштів з каси підприємства. Типові способи утворення надлишків готівкових коштів у касі. Основні порушення правильності оформлення касових документів, які можуть вказувати на ознаки вчинення зловживань.

7. Форми використання спеціальних бухгалтерських знань у слідчій та судовій практиці

Поняття “спеціальні бухгалтерські знання”. Види організаційних форм використання спеціальних бухгалтерських знань залежно від суб'єкта і сфери застосування. Особливості самостійного використання спеціальних бухгалтерських знань співробітниками правоохоронних органів. Консультаційно-довідкова діяльність спеціаліста-бухгалтера: поняття і види.

Правові й фактичні підстави участі спеціаліста-бухгалтера в слідчих діях і оперативно-розшукових заходах, мета такої участі. Задачі участі спеціаліста-бухгалтера в слідчих діях. Слідчі дії, в яких необхідна участь спеціаліста-бухгалтера. Особливості участі спеціаліста-бухгалтера у слідчому огляді документів, виїмці та обшуку. Права й обов'язки спеціаліста-бухгалтера, порядок залучення і межі його повноважень під час розслідування та судового розгляду справи. Залучення спеціаліста-бухгалтера для проведення документальних перевірок за ініціативою правоохоронних органів як одна з найбільш ефек-

тивних форм використання бухгалтерських знань у боротьбі зі злочинами.

8. Основи використання матеріалів органів фінансового контролю в діяльності правоохоронних органів

Поняття, організація та види фінансово-економічного контролю в Україні. Метод фінансового контролю та його специфічні прийоми. Попередній, поточний, черговий контроль. Використання матеріалів органів фінансового контролю в діяльності правоохоронних органів.

Державна фінансова інспекція України як основна форма заключного контролю. Порядок і методи здійснення державного фінансового контролю.

Правові підстави призначення державного фінансового контролю.

Оформлення акта документальної ревізії. Характеристика документів, що додаються до акта. Типові недоліки ревізійних перевірок, що сприяють здійсненню злочинів. Значення знань про порядок і методику проведення ревізій для кваліфікованої перевірки відповідних версій. Використання матеріалів документальних ревізій у діяльності правоохоронних органів.

9. Організація і проведення ревізії Державною фінансовою інспекцією за зверненнями правоохоронних органів

Сутність і завдання проведення ревізії Державною фінансовою інспекцією за зверненнями правоохоронних органів.

Правові підстави і порядок призначення ревізії правоохоронними органами. Порядок звернення правоохоронного органу до суду щодо необхідності проведення документальної ревізії. Фактичні підстави для проведення документальної ревізії на досудовому слідстві. Розробка завдання для ревізора.

Взаємодія слідчого, оперативного працівника з ревізором у процесі підготовки та проведення ревізії. Порядок залучення спеціалістів для перевірки відповідних питань у ході проведення ревізії.

Матеріали, що передаються в правоохоронні органи за результатами документальної ревізії. Аналіз і оцінка слідчим матеріалів ревізії з погляду їх доказового значення й доброякісності проведеної перевірки.

10. Судово-економічні експертизи

Класифікація судово-економічних експертиз. Предмет і метод судово-економічної експертизи з дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності (бухгалтерської експертизи). Порядок залучення експерта (ст. 243 КПК України). Постанова про доручення проведення експертизи. Права і обов'язки експерта-економіста. Підстави для відводу експерта-економіста. Відповідальність експерта. Витрати, пов'язані із залученням експертів.

Основи підготовки, призначення та проведення економічної експертизи з дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності (бухгалтерської експертизи). Об'єкти економічної експертизи з дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності (бухгалтерської експертизи). Підстави проведення економічної експертизи з дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності (бухгалтерської експертизи). Основні етапи роботи експерта-бухгалтера на досудовому слідстві. Взаємодія слідчого з експертом-бухгалтером у процесі підготовки й проведення експертизи. Підстави для проведення повторної і додаткової економічної експертизи з дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності (бухгалтерської експертизи).

Висновок експерта-бухгалтера як джерело доказів у кримінальній справі. Структура висновку й вимоги щодо його оформлення. Оцінка висновку експерта-бухгалтера слідчим і судом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електрон. ресурс] : Закон України № 40 від 16.07.1999 р., зі змін. від 09.02.2006 р. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>laws/show/3332-17

Положення про Державну фінансову інспекцію України, затв. Указом Президента України від 23.04.2011 р. № 499/2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>laws/show/499/2011.

Порядок проведення ревізій Державною фінансовою інспекцією України та її територіальними органами в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею [Електрон. ресурс] : наказ М-ва фінансів України від 10.04.2012 р., № 446. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>go/z0636-12.

Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні [Електрон. ресурс] : Закон України № 13 від 26.01.93 р. зі змін. від 15.03.2006 р. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>go/2939-12.

Порядок проведення інспектування державною контрольно-ревізійною службою, затв. постановою Кабінету Міністрів України № 550 від 20.04.2006р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>laws/show/550-2006-п.

Про судову експертизу [Електрон. ресурс] : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038 – XII. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>laws/annot/4038-12.

Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків від 11.08.1994р. № 69 (зі змін. 1997-2010 рр.) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>laws/show/z0202-94.

Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затв. наказом М-ва фінансів України № 88 від 24.05.95 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>laws/show/z0168-95.

Порядок взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ,

Служби безпеки України, затв. спільним наказом Голов КРУ, МВС, СБУ та Генеральної прокуратури України № 346/1025/685/53 від 19.10.2006 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06.

Судова бухгалтерія: підруч. / В. М. Глібко, О. П. Бушан. – Х.: Право, 2011. – 192с.

Павлюк В. В. Контроль і ревізія: навч. посіб. / В. В. Павлюк, В. М. Сердюк, Ш. М. Акаєв. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 196 с.

Шарманська В. М. Судова бухгалтерія: навч. посіб. / В. М. Шарманська С. О. Шарманська, І. В. Головка. – К.: Центр навч. л-ри, 2008. – 454 с.

Навчальне видання

Електронна копія

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “СУДОВА БУХГАЛТЕРІЯ”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Спеціаліст”,
напрямок підготовки 7.03040101 “Првознавство”)

для студентів денної та заочної форми навчання

У к л а д а ч і: ГЛІБКО Василь Миколайович,
БУЩАН Олег Петрович,
КУРМАН Олександр Васильович,
МАРУШЕВ Анатолій Дмитрович,
МУСІЄНКО Олег Леонідович

Відповідальний за випуск *В. М. Глібко*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2012

Підп. до друку 12.12.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 0,87. Облік.-вид. арк. 0,43. Вид. № 233.
Тираж прим. Зам. № 4541. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.